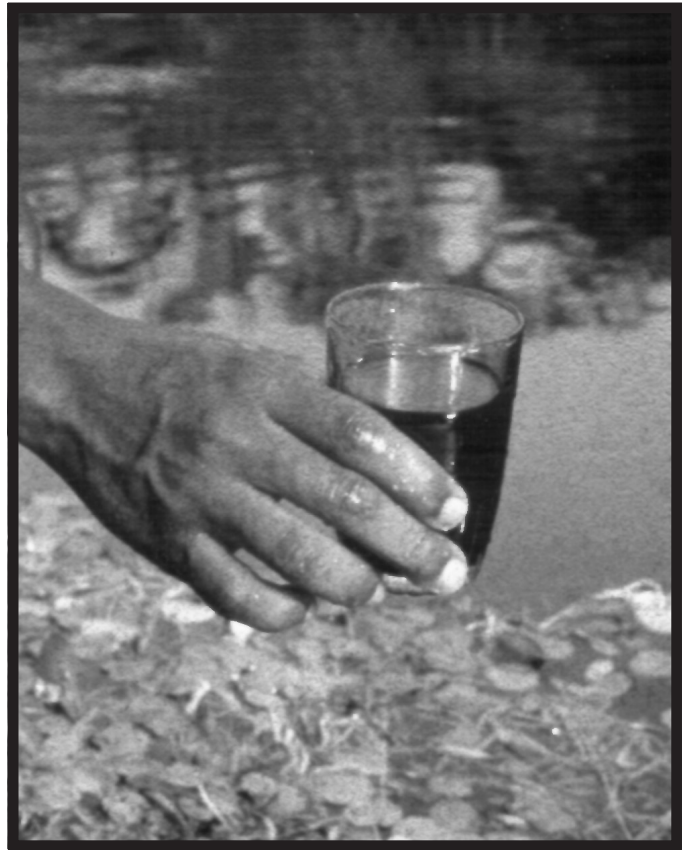

JOUNI NISSINEN

TŠADIN-KAMERUNIN ÖLJYPUTKIHANKE

*Hyvinvointia köyhille vai tukea
öljyteollisuudelle?*

DOBAN ALUEELLA ETELÄISESSÄ TŠADISSA JA NIGER-JOEN SUISTOLLA ETELÄISESSÄ NIGERIASSA ON PALJON YHTEISIÄ PIIRTEITÄ. MAA ON HEDELMÄLLISTÄ. SE KYKENEÉ TUOTATAAN TARPEEKSI RUOKAA KAIKILLE. IHMISET OVAT KÖYHIÄ. HE KÄRSIVÄT ENEMMISTÖKANSOJEN HARJOITTAMASTA SORROSTA JA SYRJINNÄSTÄ. LEVOTTOMUUEDET JA IHMISOIKEUSRIKKOMUKSET OVAT YLEISIÄ. LISÄKSI MOLEMMILLA ALUEILLA ON ÖLJYÄ. SILTI EROJAKIN ON. NIGER-JOEN SUISTO ON KÄRSINYT ÖLJYNTUOTANNOSTA JA SEN HAITTAVALKUTUKSISTA JO 40 VUOTTA. DOBAN ALUEELLA KAIKKI ON VASTA ALUSSA.

I. JOHDANTO

Kahdelle Afrikan ja maailman köyhimpiin kuuluvalla maalla tarkoitettua Maailmanpankin lainaa saatetaan pian käyttää monikansallisen öljyteollisuuden voittojen varmistamiseen. Esson johtama yhteenliittymä eli konsortio suunnittelee miljardien öljyntuotantohanketta, jossa Tšadin öljykentiltä porattu öljy johdetaan valtavana putkessa Kamerunin läpi Atlantin rannikolle. Pahimmassa tapauksessa hanke synnyttää uuden Nigerian Ogonimaan, sosiaalisista ja ympäristö- ja ihmisoikeusongelmista kärsivän korruptoituneen, rutiköyhän öljyntuotantoalueen, josta öljyn tuomat rikkaudet valuvat diktatuurihallitusten ja länsimaisten öljy-yhtiöiden tileille.

Öljyputkihanke on yksi historian suurimmista yksittäisistä Afrikan suunnatuista investoinneista. Globaalilla tasolla hanke on ongelmallinen, koska se kiihdyttää ilmastonmuutosta lisäämällä ilmakehän kasvihuonekaasuja (katso liite).

Toista tuhatta kilometriä pitkä öljyputki halkoo tärkeitä jokia, herkkiä trooppisia metsäekosysteemejä, viljelysmaita ja metsästäjä-keräi-

KEPA

KEHITYSYHTEISTYÖN PALVELUKESKUS
SERVICECENTRALEN FÖR UTVECKLINGSSAMARBETE
SERVICE CENTRE FOR DEVELOPMENT COOPERATION

ADDRESS: Sörnäisten rantatie 25 FIN-00500 Helsinki

PHONE: +358 9 584 233 FAX: +358 9 584 23 200

INTERNET: www.kepa.fi eMAIL: kepa@kepa.fi

lijäkulttuureihin kuuluvien pygmien alueita. Seurauksena on paikallisväestön elinolosuhteiden huonontuminen. Tästä huolimatta paikalliset eivät missään vaiheessa ole saaneet tietoa luonnonvaraisille kasveille, eläimille tai vesistöille koituvista haitoista - puhumattakaan, että he olisivat saaneet sanoa sanansa itse hankesuunnitelmiin. Heidän saamansa tieto on rajoittunut satovaurioihin ja niiden kompensatioihin, jotka nekin on konsortio määrännyt neuvottelematta.

Vakavien paikallisten ympäristöongelmien lisäksi putki aiheuttaa muuttoliikettä työn perässä. Seurauksena on metsien ja viljelysmaiden tuhoutuminen ja salametsästyksen kasvu. Tämä saattaa johtaa muuttajien ja paikallisten väliseen väkivaltaan; Tšadissa hanke on jo kiihdyttänyt aseellisia yhteenottoja hallituksen ja sen vastustajien välillä.

Esson mukana öljyputkihankkeessa alusta asti olleet Shell ja Elf ovat tämänhetkisten tietojen mukaan vetäytymässä siitä. Näyttää kuitenkin

siltä, että Esso haluaa edetä hankkeessa, ja sitä tukevat Tšadin ja Kamerunin hallitukset ja Maailmanpankin virkamiehistö. Osapuolten yhteistyössä voidaan hyvällä syyllä puhua jätiläisten ja kääpiöiden liitosta, sillä Esson voitot olivat vuonna 1996 neljä kertaa suuremmat kuin Kamerunin valtion budjetti ja 40 kertaa suuremmat kuin Tšadin valtion budjetti. Asiaa pahentaa se, että molempien maiden hallitukset ovat heikkoja, epädemokraattisia ja korruptoituneita.

Hanke on poliittisesti, sosiaalisesti ja ympäristönsuojelullisesti niin riskialtis, ettei siihen ryhdytä ilman Maailmanpankin rahoitustukea. Nykyiset hankesuunnitelmat rikkovat kuitenkin pankin omia ohjeita niin monessa kohdin (vrt. luku 3.), että hanke on kohdannut ennennäkemätöntä vastarintaa Maailmanpankin johtokunnassa. Vaikka hankkeen alustavat työt aloitettiin jo pari vuotta sitten, on toteutus tällä hetkellä kiinni Maailmanpankista. Jos se lopulta päättää tukea hanketta, putken 3-5 vuotta kestävä rakentaminen aloitetaan luultavasti vuonna 2001.

Huonon ja kiireisen suunnittelun vuoksi putki ei toteuta Maailmanpankin päätavoitteita: köyhyyden lieventämistä ja kestävästä kasvusta. Päinvastoin se mitä todennäköisimmin huonontaa alueen nykyisen väestön asemaa ja tuhoaa paikalliset perinteet ja sosiaalisen rakenteen. Jo 1995 Ranskan ulkoministeriölle laadittu raportti varoitti monissa Saharan eteläpuolisen Afrikan yhteiskunnissa käynnissä olevasta "kriminalisaatioprosessista". Tässä prosessissa ovat osatekijöinä talouskriisi, uusliberaalien talousoppien mukaiset rakennesopeutusohjelmat ja poliittisten instituutioiden laillisuuden puute. Erityisesti öljyntuotanto pahentaa myös tätä tilannetta esimerkiksi lisäämällä korruptiota.

Monet hankkeen ongelmista ovat niin laajoja, ettei niitä ole mahdollista ratkaista hetkessä. Siksi lukuisat paikalliset ja kansainväliset järjestöt ovat vaatineet, että hankkeen lopullista rahoituspäätöstä lykätäisiin kahdella vuodella. Tämä vaatimus kahden vuoden moratoriosta esitettiin Bebedjiassa Tšadissa huhtikuussa 1999, ja se on edelleen mitä ajankohtaisinta. Moratorio jatkoselvityksineen varmistaisi, että hankkeen kaikkiin suuriin ongelmiin ehditään luoda ratkaisumalli ennen hankkeen käynnistymistä.

2. ÖLJYPUTKIHANKKEEN KUVAUS

Öljyä on etsitty Tšadissa, Nigerian naapurissa vuodesta 1969 lähtien. Vuodesta 1974 etsintöjä on suoritettu eteläisessä Tšadissa Doban alueella Komén, Bolobon ja Miandoumin kentillä. Vuonna 1988 solmittiin sopimus Tšadin hallituksen ja Esson eli Exxonin, Shellin ja Elfien muodostaman konsortion välillä öljyn etsimisestä 48 000 neliökilometrin alueelta. Sopimus antaa konsortiolle 25 vuoden jatkettavissa olevan öljyntuotanto-oikeuden näille kentille. Shellin ja Elfien vetäytyminen ei muodollisesti muuta konsortion asemaa, mutta todellinen tilanne on epäselvä. Selitystä vetäytymiselleen yhtiöt eivät ole toistaiseksi antaneet, mutta syynä saattoivat olla hankkeen monet riskit.

Alueelta on löytynyt valtavat määrät öljyä, ja konsortio suunnittelee öljyntuotannon aloittamista ja öljyn kuljettamista Atlantin rannalle Kribiin, Kameruniin, jossa se lastattaisiin tankkereihin ja vietäisiin eteenpäin jalostettavaksi. Doban alueen kenttien 300 lähteen odotetaan tuottavan parhaimmillaan

	KAMERUN:	TŠAD:
Pinta-ala:	475 000 km ²	1,3 milj. km ²
Väestö:	15,5 milj.	7,6 milj.
Elinajanodote:	M 50 & N 53 vuotta	M 46 & N 51 vuotta
Uskonnot:	Muslimit 16 % Kristityt 33 % Paikalliset 51%	Muslimit 50 % Kristityt 25 % Paikalliset 25 %
Pääkaupunki:	Yaoundé	N'Djamena
Presidentti:	Paul Biya	Idriss Deby
Rahayksikkö:	1 CFAF (Communaute Financiere Africaine franc) = 100 centimes	
Valtion budjetti:	USD 2,23 miljardia (1997)	Tulot USD 198 milj. Menot USD 218 milj. josta pääomakuluja USD 146 milj. (1998)
Ulkomaanvelka:	USD 8,7 miljardia (1998)	USD 875 miljoonaa (1995)

225 000 barreliä päivässä (yli 32 000 tonnia eli 0,3 % koko maailman päivittäisestä öljynkulutuksesta). Tämän huippu tuotantovaiheen lasketaan kestävän 2-6 vuotta, jonka jälkeen tuotanto laskee hiljalleen 25 000 barreliin (n. 3500 tonniin) päivässä. Kenttien 30 vuoden kokonaistuotannoksi arvioidaan 924 miljoonaa barreliä (n. 132 miljoonaa tonnia). Tämän öljyn nykyarvo on yli 120 miljardia markkaa.

Tšad on sisämaassa, joten öljy on tarkoitus kuljettaa maanalaista öljyputkea pitkin Tšadin ja Kamerunin läpi rannikolle ja sieltä edelleen kelluvalle lastausasemalle. Öljyputken kokonaispituus on 1050 kilometriä, josta 170 Tšadissa. Vaikka itse öljyputken läpimitta on vain 80 cm, putkea varten luodaan metsään noin 30 metriä leveä käytävä. Itse putken lisäksi tarvitaan muita rakennelmia, mm. pumppu- ja varastoasemia, ja noin 500 kilometriä parannettuja teitä.

2.1. Öljyputkihankkeen osapuolet

Konsortio

Öljyputkihankkeessa mukana olevat öljy-yhtiöt osallistuvat hankkeeseen konsortion kautta. Varsinaisena toimijana konsortiossa on Esso, joka on aktiivisesti lobannut hankkeen puolesta niin Maailmanpankin kuin erilaisten sidosryhmienkin luona. Esso toimii myös öljykenttien operaattorina.

Toisin kuin naapurimaassa Nigeriassa, Shell on ollut koko mukanaolonsa ajan varsin äänetön yhtiömies. Jopa niin äänetön ettei se ottanut kantaa Tšadin hallituksen joukkojen suorittamiin joukkomurhiin tai tšadilaisen, öljyputkea vastustavan parlamentaarikon vangitsemiseen.

Osoitus Tšadin parlamentin voimattomuudesta on parlamentaarikko Yorongar Ngarledjyn tapaus. Öljyputkiprojektia voimakkaasti vastustanut Ngarledjy vangittiin 2.6.1998. Häntä syytettiin valtionvastaisesta toiminnasta. Näytösoikeudenkäynnissä häneltä riistettiin parlamentaarinen koskemattomuus ja hänet tuomittiin kolmeksi vuodeksi vankeuteen. Ngarledjy vapautettiin kansainvälisen painostuksen ansiosta kahdeksan kuukautta myöhemmin. Hän jatkaa öljyputkihankkeen vastustamista henkensä kaupalla, vaikka Tšadin hallitus on kieltänyt häneltä poliittisen toiminnan.

Ranskalainen öljy-yhtiö Elf on jo pitkään ollut Ranskan ulkopoliittinen rautanyrkki Afrikassa. Elf vakuutti muut osapuolet siitä, että öljyputken reitin on syytä kulkea Kamerunin ranskankielisen osan läpi, vaikka Kamerunin oma öljy kulkee englanninkielisten alueiden halki lähellä Nigerian rajaa. Putkea varten avattua käytävää pitkin on helppo tarvittaessa siirtää ranskalaisia joukkoja Etelä-Tšadiin.

TOTCO ja COTCO

Öljyn kuljetusta varten on perustettu kaksi yhteisyritystä. Tchad Oil Transportation Company (TOTCO) vastaa öljyn kuljetuksesta Tšadissa ja vastaavasti Cameroon Oil Transportation Company (COTCO) Kamerunissa. Tšadin hallitus omistaa osan TOTCOsta ja molemmat hallitukset ovat osallisina COTCOssa.

Tšadin ja Kamerunin hallitusten ja TOTCON ja COTCON väliset perustamissopimukset (Conventions of Establishment) ovat luonteeltaan yksityisiä sopimuksia. Silti ristiriitatapauksissa sopimuksen artikkelit ohittavat kansainväliset ja kansalliset lait. Sopimukset antavat öljynkuljetusyhtiöille monia mahdollisuuksia rikkoa paikallista lainsäädäntöä sopimuksen puitteissa. Yhtiöt saavat esimerkiksi käyttää ympäristölainsäädännöllä ja -sopimuksilla suojeltuja luonnonvaroja ilman eri ilmoitusta. Konsortion työntekijöillä on myös yksinoikeus arvioida, noudattaako hanke ennalta laadittua ympäristöhoitosuunnitelmaa. Sopimuksissa toteutuvat siis paikallisella tasolla uhat, joista kansalaisjärjestöt ovat MAI-sopimusneuvottelujen yhteydessä varoitelleet.

Tšadin ja Kamerunin hallitukset

Molempien maiden hallitukset syöllistyvät jatkuvasti ihmisoikeusloukkauksiin. Maissa ei noudateta mielipiteen- tai kokoontumisvapautta ja maiden kansalaisilla on joko hyvin rajallinen (Kamerun) tai olematon (Tšad) mahdollisuus vaihtaa hallitustaan. Katoamiset ja pidätettyjen murhat ovat yleisiä Tšadissa.

Sekä Tšadin että Kamerunin hallitukset ovat syöllistyneet - ja syöllistyvät - julkisten varojen väärinkäyttöön. Tšadin valtion kassavirrat olivat rahoittajien vaatimuksesta vuosia sveitsiläisen yhtiön valvonnassa, koska maan presidentin ei haluttu suoraan pääsevän käsiksi valtion rahoihin. Korruption vastainen järjestö Transparency International on nimennyt Kamerunin maailman korruptoituneimmaksi maaksi kahtena vuonna peräkkäin (1998-1999). Myös Maailmanpankki on valittanut kansallisten varojen väärinkäytöksistä ja todennut Kamerunin hallituksen olevan haluton toimimaan köyhyyden voittamiseksi. Länsimaiset rahoittajat ovat lisänneet maan korruptiota ja edesauttaneet sen vakavaa velkaantumista jatkamalla lainanantoa.

2.2. Öljyputkihankkeen rahoitus

Projektin kokonaiskustannukset ovat noin 3,5 miljardia dollaria. Tästä konsortio kattanee noin kaksi miljardia dollaria, johon sisältyy puoli-toista miljardia öljykenttiä ja puoli miljardia öljyputkea varten. Loput putken investoinneista jakautuvat usean rahoittajan kesken. Maailmanpankin rahoitusosuus olisi vain kolmisen prosenttia, mutta sen asema hankkeen poliittisena takaajana on korvaamaton. (Tarkka selvitys rahoituksesta on seuraavalla sivulla.)

Hanke luo laajuuteensa nähden varsin vähän työpaikkoja. Öljykenttien rakentaminen Tšadissa työllistää 2,5 vuodeksi noin 2 000 ihmistä, ja öljyputken rakentaminen vie puoli vuotta ja tarjoaa 800 työpaikkaa. 25-30 vuotta kestävä tuotantovaihe tarjoaa työtä vain 400-600 ihmiselle.

3. MAAILMANPANKIN ASEMA HANKKEESSA

Vaikka konsortio kantaa suurimman riskin ja saa suurimmat voitot, Maailmanpankkia tarvitaan hankkeen poliittiseksi takaajaksi. Tšadin

(Eri osapuolten rahoitusosuuksista esiintyy eri raporteissa erilaisia summia. Tässä on käytetty Maailmanpankin itsensä antamia.)

Hankkeen kokonaiskustannukset ovat noin 3,5 miljardia dollaria (lähes 20 miljardia markkaa, joka on noin 17,5-kertainen Tšadin valtion budjettiin verrattuna). Tästä konsortio kattanee noin kaksi miljardia dollaria, johon sisältyy puolitoista miljardia öljykenttiä ja puoli miljardia öljyputkea varten. Loput putken investoinneista jakautuvat usean rahoittajan kesken.

Maailmanpankkiryhmän suora rahoitusosuus olisi vain n. 3 % (USD 90 miljoonaa). Tämä pankin IBRD-rahastolta (International Bank for Reconstruction and Development) tuleva osuus kattaisi Tšadin ja Kamerunin valtioiden rahoitusosuudet öljyputkesta. Maailmanpankin IFC-rahasto (International Finance Corporation) ja USA:n ja Ranskan vientiluottolaitokset rahoittaisivat hanketta miljardilla dollarilla. Tästä IFC:n osuus olisi 100 miljoonaa suoraan ja 300 miljoonaa lainan järjestelijänä. Molemmat vientiluottolaitokset lainaisivat 300 miljoonaa. 400 miljoonaa dollaria kerättäisiin yksityisen kansainvälisen pankin obligaatiolainalla.

Maailmanpankki suunnittelee myös lainaavansa molemmille maille rahaa hallinnollisen kapasiteetin vahvistamisohjelmaan, jotta maat pystyvät huolehtimaan hankkeen tuloista. Näitä ohjelmia pankki rahoittaa 20 miljoonalla dollarilla Tšadissa ja kymmenellä Kamerunissa. Ihmetystä on herättänyt, miksi maat tarvitsevat öljytulojenkin lisäksi vielä lisää lainaa.

Yleisesti tunnustetaan, että hankkeen hyötyjen pitäisi kohdistua niille alueille, jotka myös kärsivät tuotannon haitat. Tämän varmistamiseksi Tšadille on luotu voittojen käyttösuunnitelma (Revenue Management Plan). Sekavan laskentatavan vuoksi merkittävä osa tuloista ei kuitenkaan kuulu suunnitelman piiriin. Lisäksi vain 4,5 % suunnitelman piiriin kuuluvista rahoista käytetään öljyntuotantoalueiden hyväksi, vaikka alueilla asuu neljännes maan väestöstä. Uusimpien arvioiden mukaan Tšadin hallitus saa hankkeesta öljytuloja kokonaisuudessaan yli 15 miljardia markkaa. Tästä summasta alle 800 miljoonaa suunnataan paikallishallinnolle paikallistasolla käytettäväksi. Ehdotettu tulojen hallintomalli johtaa korruptoituneessa maassa helposti rahojen päätymiseen aivan muualle kuin on tarkoitus, esimerkiksi sotilasmenoihin tai paikallisviranomaisten taskuihin.

Vaikka Tšadin öljytulojen käyttösuunnitelma on hyvin puutteellinen, tilanne on kuitenkin parempi kuin Kamerunissa, jolle ei ole lainkaan olemassa vastaavaa suunnitelmaa. Kamerunin öljytulot olisivat alussa suurimmillaan yli 260 miljoonaa markkaa vuodessa ja laskisivat lopulta 56 miljoonaan. Suurin osa rahoista käytetään valtaviin ulkomaanvelkojen takaisinmaksuun, joten Kamerunin köyhät eivät hankkeesta hyödy.

ja Kamerunin lainan- ja avunsaanti riippuu niiden suhteesta Maailmanpankkiin, joten pankin mukanaolo vähentää olennaisesti konsortion riskiä - mikä myönnetäänkin. Maailmanpankin osallistuminen tuo mukaan myös vientiluottolaitokset ja yksityiset pankit. Yksityisen sektorin riskiä pehmennetään siis varoilla, jotka on tarkoitettu köyhien aseman parantamiseen.

Maailmanpankin tehtäviin kuuluu köyhyyden vähentäminen maailmassa. Pankki sanoo, että öljyputkiprojekti on askel tähän suuntaan. Näyttää kuitenkin siltä, etteivät öljyrahat päädy köyhyysohjelmiin. Maailmanpankki on itsekin todennut tutkimuksissaan, että investoinnit sosiaali- ja ympäristösektoreihin, terveyteen, koulutukseen ja yhdyskuntatekniikkaan ovat parhaita keinoja poistaa köyhyyttä.

Maailmanpankki sanoo pyrkivänsä myös kestävään kehitykseen ja talouskasvuun ja hyvään hallintokulttuuriin. Tšadin-Kamerunin öljyhanke ei edusta kumpaakaan. Kun hallitus ei vastaa tekemisistään kansalaisille, öljyn etsinnän, tuotannon ja kuljetuksen ympäristökustannukset on helppo ulkoistaa pois tuotantoprosesseista. Tällaisen halvan öljyn saatavuus on omiaan estämään investoinnit uusiutuviin energianlähteisiin tai energian säästöön.

Useat Maailmanpankin sisäiset raportit kiinnittävät huomiota pankin heikkoon hankkeiden valvontaan ja vastuuttomuuteen hankkeiden tulosten suhteen. Pankin henkilökunnalta puuttuvat kannustimet seurata hankkeiden toteutumista sen jälkeen, kun johtokunta on ne hyväksynyt.

Nyky muodossaan öljyputkihanke on ristiriidassa seuraavien Maailmanpankin toimintaohjeiden kanssa (OP = Operational policy = toimintaperiaate, OD = Operational Directive = toimintaohje):

- OP 10.04 Investointien taloudellinen arviointi (Economic Evaluation of Investment Operations)
- OD 4.01 Ympäristövaikutusten arviointi (Environmental Assessment)
- OD 10.70 Hankkeen seuranta ja arviointi (Project Monitoring and Evaluation)
- OD 4.20 Alkuperäiskansat (Indigenous Peoples)
- OD 4.30 Väestön pakkomuutot (Involuntary Resettlement)

Lisäksi Maailmanpankki julistaa tukeaan kansalaisten osallistumiseen ja demokraattiselle moninaisuudelle kohdemaissa. Öljyputkihankkeessa tämäkään ei toteudu.

Maailmanpankin ympäristöohjeet edellyttävät, että tämän laajuudessa hankkeessa asiantuntijaryhmä valvoo ympäristövaikutusten arviointiprosessia. Öljyputkihankkeen asiantuntijaryhmän työ on ollut erittäin vaikeaa, ja se on tehnyt vain yhden kenttämatkan hankealueille. Kumpikin hallitus on vaikeuttanut ryhmän työtä monin tavoin. Maailmanpankki itse on niin monella tavalla mukana hankekokonaisuudessa, ettei se voi toimia puolueettomana arvioijana.

4. ÖLJYPUTKIHANKEEN

VAIKUTUKSET, RISKIT JA ONGELMAT

Sekä Tšadissa että Kamerunissa on kansalaisjärjestöjä, jotka työskentelevät demokratian, ihmisoikeuksien ja ympäristön puolesta. Molempien maiden hallitukset suhtautuvat tähän toimintaan nurjamielisesti. Öljyputkiprojekti saattaa huonontaa tilannetta entisestään. Esimäkiä tästä saatiin, kun muutamat eteläisen Kamerunin asukkaat kävivät naapurimaassa Nigeriassa tutustumassa öljyntuotannon ongelmiin. Heidän palattuaan kotiin paikalliset viranomaiset kuulustelivat ja uhkailivat heitä. Hankkeen vastustajista kerätään myös mustia listoja.

Molempien maiden poliitikot ovat liioitelleet öljyputken luomien työpaikkojen määrää hankkeen vastustusta vähentääkseen. Tämä aiheuttaa muuttoliikettä kohti putken suunniteltua reittiä. Kun työn perässä muuttavat ihmiset huomaavat, että puheet hyvistä työnsaantimahdollisuuksista ovat pitkälti propagandaa, pettymys voi purkautua väkivaltaana. Laaditut öljyntuotantoalueiden kehittämissuunnitelmat eivät ainakaan nyky muodossaan tarjoa keinoja purkaa näitä jännitteitä paikallisten ja muuttajien välillä. Tšadissa muuttoliikettä pyritäänkin ehkäisemään varsin takapajuisella tavalla: rajoittamalla yhdyskuntarakentamishankkeita, ettei alue vaikuttaisi niin kehittyneeltä.

Öljy-yhtiöiden turvamiehet ovat uhkatekijä alueella, jossa ei ole toimivaa järjestyksenpitokoneistoa. Rikkaiden ulkomaalaisten työntekijöiden saapuminen lisää myös väistämättä prostituutiota.

4.1. Ongelmat Tšadissa

Useimmat tšadilaiset ovat hyvin köyhiä. Pääkaupungissa uskotaan, että öljy muuttaa tämän. Öljyntuotantoalueiden ihmisoikeustyöntekijät, toimittajat ja tavalliset ihmiset pelkäävät kuitenkin joutuvansa jakamaan Nigerian ogonien kohtalon. Monet ovat sitä mieltä, että hallituksen joukot ovat suurin turvattomuuden lähde maassa.

Hanke vaatii jonkun verran ihmisten pakkosiirtoja. Maailmanpankin ohjeet vaativat, että pakkosiirrettävälle väestölle on taattava mahdollisuus saavuttaa vähintään muuttoa edeltänyt elintaso. Pankki on kuitenkin useita kertoja epäonnistunut tämän varmistamisessa, ja niin näyttää käyvän nytkin.

Tšadissa yli 30 vuotta raivonnut sisällissota on tulitaukovaiheessa. Sodassa ovat vastakkain pohjoisesta N'Djamenan kaupungista käsin toimiva presidentti Idriss Déby'n muslimihallitus ja etelän maanviljelysalueiden kristityt ja animistiset ryhmät.

Tuleva öljyntuotantoalue, Doban syväne noin 350 kilometriä etelään N'Djamenasta on kapinallisten tärkeää tukialuetta. Ihmisoikeustilanne on erittäin huono. Esimerkiksi 31.10.1997 Moundoussa Doban alueella surmattiin yli 80 aseetonta siviiliä. Viisi kuukautta myöhemmin maaliskuussa 1998 läheisessä Logonessa sata aseetonta siviiliä joukkomurhattiin heidän jäätyään taistelevien osapuolten jalkoihin. Kahdeksan tšadilaista ihmisoikeusjärjestöä kiellettiin, kun ne protestoivat joukkomurhia ja pidätyksiä vastaan.

Eteläinen Tšad on rikas öljynsä lisäksi myös hedelmällisen viljelysmaansa ansiosta ja tuottaa suuren osan maan ruoasta ja vientipuuviljasta. Lupaus öljystä saatavista rikkauksista lisää vaatimuksia alueen suuremmasta itsehallinnosta. Tähän Tšadin hallitus tuskin suostuu. Seurauksena saattaa olla sisällissodan kiihtyminen uudelleen. Vuoden 1996 presidentinvaaleissa, joiden sanottiin olleen huomattavan vilpilliset, osavaltioiden laajemman itsehallinnon puolesta kampanjoinut ehdokas heitettiin tyrmään.

4.2. Ongelmat Kamerunissa

Öljynviejäämaa Kamerun oli ennen yksi Afrikan keskituloisista maista. Kymmenvuotiset vakavat talousvaikeudet köyhdyttivät maan, ja nyky-Kamerun on vakavasti velkaantunut. Öljyputkiprojektin tulot onkin määrä käyttä ulkomaanvelan takaisinmaksuun. Suuri osa Kamerunin tähänastisista öljytuloista, kuten myös trooppisten metsien ryöstöhakkuiden tuloista, on hävinnyt korruptoituneen eliitin tileille.

Myös Kamerunissa hanke johtanee metsien ja viljelysmaan tuhoutumisen lisäksi väistämättä hallitsemattomaan muuttoliikkeeseen kohti hankealueita. Valtaosa hankkeesta kärsivistä on maanviljelijöitä. Jo putken alustavien töiden yhteydessä nämä ihmiset ovat menettäneet arvokkaita hedelmäpuita ja viljelyksiä. Paikallisen kansalaisjärjestön laskelmien mukaan kompensatiot olivat räikeimmillään alle prosentin kasvien todellisesta käyttöarvosta.

YVA-raportin osana Kamerunin Bagyeli- eli Bakola-pygmeille luotu alkuperäiskansasuunnitelma (Indigenous Peoples' Plan, IPP) ei täytä Maailmanpankin vaatimuksia. Siitä mm. puuttuu keinot alkuperäiskansojen oikeuksien tunnustamiseen. Kamerunin hallitus ei myöskään ole sitoutunut suunnitelmaan, vaikka pygmi väestön syrjintä on pitkään ollut ongelma.

IPP on kokonaisuudessaan huonosti valmisteltu. Se ei jätä tilaa pygmiä perinteisille tavoille eikä arvosta niitä. Suunnitelman laatijat esittävät esimerkiksi, että pygmit voisivat hankkia lisätuloja turisteille esitetyillä tansseilla.

4.3. Ympäristövaikutukset ja -riskit

Maailmanpankin omien ohjeistojen mukaan öljyputkihanke vaatii kokonsa vuoksi täysimittaisen ympäristövaikutusten arviointimenettelyn (YVA). Siinä tulee huomioida myös hankkeen sosiaaliset, taloudelliset ja hallinnolliset vaikutukset.

Esson teettämä YVA-raportti valmistui lokakuussa 1997 ja YVA:an kuuluvat ympäristöhoitosuunnitelmat (Environmental Management Plan, EMP) hieman myöhemmin.

Valmistumisestaan lähtien YVA-raportti oli hankkeesta käytävän keskustelun keskipisteessä kahdesta syystä. Ensinnäkin se sisälsi koko hankkeen uusimmat suunnitelmat ja näkemyksen siitä, mitkä ovat eri toimijoiden osuudet kokonaisuudessa. Siitä pystyi myös arvioimaan hankkeen ongelmia. Toiseksi YVA on tärkein niistä dokumenteista, joiden perusteella Maailmanpankin johtokunta päättää, rahoittaako pankki hanketta vai ei.

YVA-raporttia kohtaan esitettiin alusta lähtien revivää kritiikkiä, ja raportti käynnisti myös laajemman keskustelun hankkeen ongelmista. Hanketta vastustivat tai siihen suhtautuivat epäluuloisesti monet tahot, mm. Europarlamentti ja YK:n talous- ja sosiaali-neuvoston (ECO-SOC) ihmisoikeuskomissio. Myös Maailmanpankista vuotanut sisäinen muistio totesi, että "arvioitavaksi annetut [YVA-] dokumentit eivät tarjoa riittävää pohjaa pankin hankearvioinnille." YVA-raportin törmättyä näin laajaan vastustukseen raportin laatijat ilmoittivat sen olleen sittenkin vasta luonnos.

Kesäkuussa 1999 julkaistu uusi versio ympäristövaikutusten arviointiraportista on vastaus kritiikkiin. Uusi selvitys on erittäin laaja, 19-osainen, ja pelkkä kokoava yhteenveto on 200-sivuinen. Vaikka parannusta on tapahtunut, ovat suurimmat ongelmat silti ratkaisematta.

Esso on teettänyt koko ympäristövaikutusten arvioinnin. Siinä ei eritellä, kuka hankkeen osapuolista on vastuussa mistäkin osa-alueesta. Osapuolet voivat pahimmassa tapauksessa sanoutua irti raportin tavoitteista heti Maailmanpankin myönteisen rahoituspäätöksen jälkeen. YVA:n juridinen velvoittavuus on epäselvä myös suhteessa TOTCON ja COTCON perustamissopimuksiin.

Tšadin ja Kamerunin hallituksille on syytä paljon valvontatehtäviä, vaikkei niillä ole tarpeeksi voimavaroja tai tietämystä huolehtia niistä. Vaadittavan osaamisen lisääminen on hidasta, ja suunnitelmien mukaan siihen ryhdytään pahimmassa tapauksessa vasta hankkeen jo käynnistettyä.

YVA keskittyy pelkästään rakennusvaiheen ongelmiin, vaikka ympäristöriskit ovat yhtä suuret tai jopa suuremmat öljynpora- ja lopeutusvaiheissa. Erittäin vakava puute on, ettei öljyntorjuntasuunnitelmaa onnettomuuksien varalta ole. Raportista puuttuu myös analyysi siitä, miten levottomuudet mahdollisesti vaikuttavat öljyn poraukseen tai kuljetukseen. Öljyn häiriötön kulku tulisi sabotaa- sin ehkäisemiseksi kytkeä ympäröivän väestön hyvinvointiin.

YVA-raporttiin kuuluva puolueeton eri vaihtoehtojen esittely puuttuu Esson YVA-raportista. Vaihtoehdot on arvioitu konsortion eikä ympäröivän yhteiskunnan näkökulmasta, ja vaihtoehdoista ei-toivotut on usein esitetty valmiiksi negatiivisessa sävyssä. Yksi esimerkki tästä on, ettei Kribin kelluvan terminaalin ohella ole vakavasti harkittu toista vaihtoehtoa eli maaterminaalia Limbéen. Limbén terminaali olisi ympäristöystävällisempi.

Kribin satama, josta öljy on määrä siirtää kelluvalle lastausasemalle ja sieltä edelleen tankkeriin, sijaitsee biologisesti monimuotoisella alueella Atlantin rannikolla kahden eläinsuojelualueen välissä. Jo nykyisin on suurten nisäkkäiden salametsästys alueilla ongelma, ja öljysataman vuoksi alueelle suuntautuva muuttoalto pahentaa tilannetta entisestään.

Kelluva lastausasema tulee sijaistamaan 15 kilometrin päässä rannikosta Lobén putousten edustalla. Putoukset ovat harvinainen esimerkki suoraan valtameren laskevista vesiputouksista. Öljyntuotantorakennelmat, puhumattakaan mahdollisesta öljyvudosta, ovat uhka alueen luonnon monimuotoisuudelle, alkuperäiskansoille ja maisemalle ja sitä kautta myös turismille. On arvioitu, että öljyntuotantorakennelmien vaikutusalueella olevien uusiutuvien luonnonvarojen taloudellinen arvo paikallisille asukkailla on yli 25-kertainen öljyputkihankkeeseen verrattuna.

Alankomaiden kehitys- ja ympäristöministeriö teetti YVA-raportista arvio itsenäisellä asiantuntijakomissiolle, joka nojautui arvioonsaan Maa-

julkiset kuulemistilaisuudet olivat muistuttaneet yhden asian liikkeen kokouksia, joissa oli esitetty vain yhtä totuutta öljyntuotannon siuna- uksellisuudesta, ja usein niissä oli kerrottu ainoastaan putkihankkeen käytännön järjestelyistä paikallisten mielipidettä kysymättä.

Öljyputken suorat ympäristövaikutukset:

Öljyputki tulee parhaassakin tapauksessa kulkemaan läheltä arvokkaita trooppisia metsäelinympäristöjä ja alkuperäiskansojen metsästy- ja asuinmaita. Lisäksi tiet, rakennustyöläisten leirit, työmaat ja pumppu- asemat yhdessä metsänhakkuiden ja putkityömaiden vaatimien tienpa- rannusten kanssa helpottavat pääsyä uusille metsäalueille. Tämä tuhoaa kasvillisuutta ja lisää villieläinten kaupallista salametsästystä; simpans- sit, gorillat ja norsut häviävät nopeasti Kamerunin metsistä.

Uusimmallakin teknologialla varustettu maanalainen öljyputki on aina ympäristöriski, sillä paraskaan vuotojen havaitsemisteknologia ei kykene havaitsemaan vuotoa, joka on alle 0,002 % kokonaismäärästä. Huipputuotannon aikana putken läpi virtaa yli 32 000 tonnia öljyä päi- vässä. Siitä voi siis vuotaa päivittäin huomaamatta lähes 0,7 tonnia öljyä. Koska öljyputki ylittää matkallaan 17 suurempaa jokea ja kulkee läheltä Sanagaa, yhtä Länsi-Afrikan merkittävimmistä vesiväylistä, on vesistöjen saastumisriski suuri. Tämän riskin vakavuutta lisää se, että suuri osa paikallisista käyttää juomavetenään pintavettä. Maanalaisen putken vuotojen paikantaminen ja putken korjaaminen onnettomuusti- lanteissa on vaikeaa.

Öljyputken maksimaaliseksi kuljetuskapasiteetiksi on laskettu 250 000 barreliä (lähes 36 000 tonnia) päivässä. Kuitenkin Doban kenttien huipputuotantovaiheen arvioidaan kestävän vain 2-6 vuotta. Tämän jäl- keen tuotannon arvioidaan laskevan tasaisesti 25 000 barreliin (n. 3 500 tonniin) päivässä. Putkessa tulee siis olemaan huo- mattavasti käyttämätöntä kapasiteettia. Onkin to- dennäköistä, että öljyputkea tullaan myöhemmin käyttämään muiltakin Tšadin kentiltä porattavan öljyn kuljetukseen. Tätä ei ole millään lailla huo- mioitu hankesuunnitelmissa.

5. HANKEEN

TÄMÄNHETKINEN TILA

Ympäristö- ja muut kansalaisjärjestöt ovat seuranneet öljyputkihankkeen etenemistä vuodesta 1996 asti. Hankkeen riskejä on arvioitu sitä mukaa, kun se on edennyt. Tämä on suuri edistysaskel verrattuna naapurimaahan Nigeriaan, jossa öljyntuotannon ongelmat olivat jo riistäytyneet käsistä siinä vaiheessa, kun kansainvälinen yhteisö kiinnitti niihin huomiota.

Öljyputkihankkeeseen sisältyi edelleen suuria ongelmia. Vaikka se on ristiriidassa myös monien Maailmanpankin omien toimintaohjeiden kanssa, pankki haluaisi silti aloittaa hankkeen toteuttamisen.

Uuden YVA-raportin valmistuttua kesäkuussa 1999 hankkeen piti olla valmis hyväksyttäväksi. Sitä vastustetaan kuitenkin edelleen. Kansalaisjärjestöjen lisäksi hanke on nykyisessä muodossaan kyseenalaistettu mm. Yhdysvaltain kongressissa, Italian parlamentissa ja Europarlamentissa. Kansanedustaja Kimmo Kiljunen teki 10.11.1999 hankkeesta kirjallisen kysymyksen Suomen hallitukselle. Myös mm. Saksan ja Hol-

ilmanpankin omiin ohjeisiin. Johtopäätöksissään komissio toteaa, ettei YVA edelleenkään tarjoa suurimmista ongelmista riittävästi uutta tietoa perusteltuun rahoituspäätökseen. Komissio suosittaa kansainvälisen neuvonantajaryhmän perustamista hankkeen jatkosuunnittelua auttamaan. Sen mielestä yksityisten yritys- ja heikkojen hallitusten ja Maailmanpankin yhteishanke on kokeilu, jolle olisi hyötyä ulkopuolista avusta.

Vaikka toisella YVA-kierroksella paikallisen väestön kuulemista oli- kin lisätty, todelliseen dialogiin ei edelleenkään pyritty. Pahimmillaan

lannin kehitys yhteistyöministeriöt pitävät hanketta ongelmallisena ja ovat toivoneet lisäselvityksiä.

Jos Maailmanpankin rahoittajavaltioita edustava 24-henkinen johtokunta hylkäisi hankerahoituksen, se olisi ensimmäinen kerta, kun johtokunta ottaa valmisteltuun rahoitusesitykseen kielteisen kannan. Hankkeesta onkin muodostunut Maailmanpankin virkamiehille periaatekysymys. He haluavat hyväksyttävä hankkeen, koska sen kaatumisen pelätään muodostuvan ennakkotapaukseksi siitä, miten pankin hankkeisiin pystytään vaikuttamaan ulkopuolelta. Kun vielä yhdysvaltalainen Rainforest Action Network julkaisi elokuussa New York Timesissa henkilökohtaisesti Maailmanpankin pääjohtajalle suunnatun hanketta vastustavan koko sivun ilmoituksen, aloitti Maailmanpankki hankkeen puolesta tiedotus- ja lobbaussodan, jossa faktoja korvataan mielikuvilla ja vastustajan mustamaalauksella. Mm. Europarlamentti piti omassa julkilausumassaan tätä rahoittajavaltioihin suunnattua lobbaamista epäsovivana.

10.11.1999 kävi yllättäen ilmi, että Shell ja Elf ovat vetäytymässä hankkeesta. Maailmanpankin virkamiehistö on kuitenkin vakuuttanut tukeaan hankkeelle. Tiistaina 16.11. he kertoivat johtokunnalle, ettei pankissa ole tietoa siitä, miksi Shell ja Elf vetäytyvät. He myös vakuuttivat, että Esso etenee hankkeessa ja pankin tulisi tehdä samoin. Esso puolestaan on ilmoittanut etsivänsä uusia kumppaneita konsortioon.

Viime aikoina erityisesti Yhdysvaltojen, Saksan ja Hollannin hallitukset ovat olleet hyvin kriittisiä hanketta kohtaan. Suomen hallituksen tulisi yhtyä tähän rintamaan ja kertoa Maailmanpankille tukevana kahden vuoden moratoriovaatimusta. On tärkeää ratkaista kaikki suuret ongelmat ennen hankkeen käynnistymistä, sillä parhaatkaan suunnitelmat tai ympäristöraportit eivät auta, jos maassa ei ole hallitusta valvomassa niiden noudattamista. Kun öljytulot virtaavat, öljyn, vallan ja korruption epäpyhä allianssi estää tehokkaasti asioiden korjaamisen.

TÄRKEIMPIÄ LÄHTEITÄ:

Biesbrouck, Karen. 01/99: *Bagyeli pygmies and the oil pipeline project in Cameroon: explanation or consultation? A report by Friends of the Earth Netherlands*. Amsterdam.

Biesbrouck, Karen & Guy Patrice Dkamela. 05/98: *The Oil Pipeline Project in Cameroon: with or without local populations? Friends of the Earth Netherlands*. Amsterdam.

Campagna per la riforma della Banca mondiale. 02/99: *Chad-Cameroon Oil and Pipeline Project - comments on the environmental impact assessment and environmental management plan*. Roma.

CIA: *The World Factbook 1999*: <http://www.odci.gov/cia/publications/factbook/index.html>

Commission for the Environmental Impact Assessment (at the request of the Dutch Ministry of Foreign Affairs). 2.7.1998: *Advisory review of the Environmental Assessments of the Chad export project in Chad and Cameroon*.

Commission for the Environmental Impact Assessment. 22.10.1999: *Advisory review of the environmental impact statements of the Chad export project in Chad and Cameroon*. Utrecht.

Delta # 3. 10/97.

Friends of the Earth International, 11/99: *Chad-Cameroon Oil Pipeline*, <http://www.foe.org/international/worldbank/chadcameroon.html>

Horta, Korinna. 03/97: *Questions concerning The World Bank and Chad/ Cameroon Oil and Pipeline Project - Makings of a New Ogoniland*. Environmental Defense Fund. New York.

Horta, Korinna, Samuel Nguiffo & Delphine Djiraibe. 09/99: *The Chad Cameroon oil and pipeline project: putting people and the environment at risk*. Environ-

“Mitä hallitus aikoo tehdä sen varmistamiseksi, että Maailmanpankin tavoitteet köyhyyden vähentämisestä, kestävä kehityksen edistämisestä sekä hyvän hallinnon edistämisestä toteutuvat ja, että Maailmanpankin omia toimintaohjeistoja noudatetaan päätettäessä Tšad-Kamerun öljyputkihankkeen rahoituksesta?”

- Kansanedustaja Kimmo Kiljusen kirjallinen kysymys Suomen hallitukselle 10.11.1999

mental Defense Fund. Washington, D.C.

Leubuscher, Susan. 6.7.1998: *The Law in Whose Hands? An analysis of the COTCO Convention of Establishment*. FERN. Brussels.

Open letter to Mr. Wolfensohn, president of the World Bank from 115 organizations from 29 countries concerning the Chad-Cameroon oil and pipeline project. 15.3.1999.

Walsh, Campion. 9.9.1999: *World Bank OK on Chad-Cameroon oil plan seen year-end*. Dow Jones. Washington.

World Bank Group Comments on Environmental Reports. 07/98: *Chad-Cameroon Oilfield and Pipeline Project*.

World Bank. 06/99: *Project Information Document*: <http://www.worldbank.org> Yhdysvaltain kongressin jäsenen Cynthia McKinneyn kirje Maailmanpankin pääjohtajalle James D. Wolfensohnille 10.11.1999

LIITE:

MAAILMANPANKKI ILMASTON MUUTTAJANA

”KUN MUUT NÄKEVÄT KULTAA UUSIUTUVISSA ENERGIANLÄHTEISSÄ, MAAILMANPANKKI NÄKEE VAIN MUSTAN KULLAN.”

(The World Bank and the...)

Energiankulutuksen kasvua pidetään usein tärkeänä indikaattorina talouskasvua ja elintason nousua tarkasteltaessa. Koska Maailmanpankin tärkeimpiin julkilausuttuihin tavoitteisiin kuuluu köyhyyden vähentäminen eli elintason nostaminen ja kestävä taloudellisen kasvun edistäminen, ei ole ihme, että noin viidesosa Maailmanpankin lainoista suunnataan kehitysmaiden energiahankkeisiin.

Maailmanlaajuinen ilmastomuutos lisää voimistuessaan luonnokatastrofeja, köyhyyttä ja kärsimystä erityisesti köyhimmässä maissa ja on kaikkialla este kestäväille kasville ja kehitykselle. Merkittävin ilmastoa muuttava kasvihuonekaasu on hiilidioksidi, jonka tärkein lähde on öljyn, kivihiiilen, maakaasun ja muiden fossiilisten polttoaineiden käyttö. Kuitenkin yli 75 % Maailmanpankin energialainoista menee öljy-, kivihiihi- ja maakaasuhankkeisiin. Esimerkiksi Marokossa rakennetaan yksityisrahoituksella 50 MW:n tuulivoimalapuistoa samaan aikaan, kun vieressä kohoaa Maailmanpankin rahoittama 14 kertaa suurempi hiilivoimala.

Maailmanpankki on suurin fossiilisten polttoaineiden käyttöä edistävä monikansallinen rahoittaja. Vuoden 1992 YK:n ympäristö- ja kehityskonferenssin (”Rion kokouksen”) jälkeen Maailmanpankki on käyttänyt 25 kertaa enemmän rahaa (1992-1998 noin 70 miljardia

markkaa) fossiiliin energianlähteisiin kuin uusiutuviin, ja jokainen Maailmanpankin dollari houkuttelee viisin-kuusinkertaisesti yksityisiä investointeja samanlaisiin hankkeisiin. Nämä fossiiliset energiahankkeet tulevat seuraavien vuosikymmenten aikana lisäämään ilmakehän hiilidioksidia enemmän kuin mitä esimerkiksi kaikki maailman maat lisäsivät vuonna 1995.

Rion kokouksen jälkeen lähes joka viides Maailmanpankin fossiiliin polttoaineisiin käyttämä dollari meni Kiinaan ja vuosina 1997-98 jo joka kolmas. Maailmanpankin fossiiliin polttoaineisiin liittyvistä energiahankkeista 90 % hyödyttää rikkaimpien teollisuusmaiden (G-7 -maiden) omia monikansallisia yrityksiä. Monet näistä yrityksistä kuuluvat Esson johtamaan suuryritysten ryhmään, jolla on tärkeä asema ilmastoneuvottelujen vesittämisessä vuodesta toiseen. Tämä lobbausryhmä kutsuu itseään nimellä Global Climate Coalition, GCC.

Kuten Tšadin-Kamerunin hankekin osoittaa, Maailmanpankki edistää uusien rikkaiden öljy- ja kaasukenttien käyttöönottoa diktaatturihallituksista ja huonosta hallinnosta, ilmastonmuutoksesta, alkuperäiskansoista ja arvokkaista luonnontilaisista elinympäristöistä välittämättä. Esimerkiksi pankin rahoittama Burman öljyputkea on tietävästi rakennettu orjatyövoimalla.

Vastauksena Maailmanpankin energiahankkeiden arvostelulle pääjohtaja James Wolfensohn lupasi 1997, että pankki alkaa laskea hankkeidensa kasvihuonekaasupäästöt. Omalla päätöksellään pankki jättää kuitenkin laskematta kaikkien kuljetushankkeiden ja hiili-, öljy- ja kaasuvarojen hyödyntämisen päästöt ja ilmoittaa vain voimalahankkeiden vaikutukset. Tämä jättää noin 90 % pankin rahoittamista päästöistä pimentoon. Pankki ei siis ota vastuuta esimerkiksi edellä esitellystä öljyputkihankkeesta. Lisäksi pankin sisäinen tarkastusosasto on havainnut, että todellisuudessa voimalahankkeistakin vain 46 % arvioidaan.

Pankin toiminta on ristiriidassa samassa pääkonttorissa toimivan Maailmanlaajuisen ympäristörahan (Global Environmental Facility, GEF) tavoitteiden kanssa; GEF rahoittaa kehitysmaiden ympäristöhankkeita, jotka tähtäävät ilmastonmuutoksen hidastamiseen. Maailmanpankki hallinnoi kolmasosaa rahastosta. Yhdysvaltain valtiollinen kehitysyhteistyöelin USAID totesi äskettäin raportissaan, että ympäristönsuojeluhankkeiden osuus Maailmanpankin lainoituksesta on pudonnut 3,6 %:sta 3,1 %:iin. Saman raportin mukaan esimerkiksi vuonna 1997 32 % hankkeista oli selkeästi ympäristölle haitallisia.

Vuonna 1997 solmittu kansainvälinen ilmastopöytäkirja aiheuttaa Maailmanpankille lisää ristiriitoja. Yksi sovitusta tavoista vähentää ilmakehään tupruavia kasvihuonekaasuja ovat ns. joustomekanismit, joilla maat voivat vähentää päästöjä muissa maissa ja laskea vähennykset omaksi hyväkseen. Esimerkiksi suorassa päästökaupassa maat voivat myydä päästöoikeuksia toisille maille, jos ne itse alittavat ilmastopöytäkirjan päästöraajat. Yhteistoteutus- eli joint implementation -mallissa kaksi päästövetoa alaista teollisuusmaata vähentää päästöjä yhdessä. Kolmas joustomekanismi ovat puhtaan kehityksen mekanismit (clean development mechanisms, CDM), jotka toteutetaan teollisuusmaan ja kehitysmaan välillä.

Erityisesti puhtaan kehityksen mekanismissa kehitysmaalle saattaa tulla kiusaus liioitella päästöjen kasvua tai jopa vähentää fossiilisia polttoaineita käyttävien polttoprosessien tehokkuutta. Jälkimmäinen lisäksi CDM-hankkeilla vähennettävien päästöjen määrää. Polttolaitoksia voidaan esimerkiksi rakentaa alusta lähtien tuhlaaviksi. Tällöin ensimmäiset päästövähennykset ovat hyvin halpoja, jolloin niiden tekijä voi saada päästömarkkinoilla suuren taloudellisen hyödyn.

Maailmanpankista vuotaneet sisäiset muistiot paljastavat, että päästökaupparjestelmän mahdollisuudet on ymmärretty. Maailmanpankki laskee saavansa vuoteen 2005 mennessä jopa 100 miljoonan dollarin

taloudellisen hyödyn lainoittamalla itse tehoittomia fossiilisia energiahankkeita ja vähentämällä sitten niiden ylimääräisiä päästöjä. Lisäksi Maailmanpankki haluaa viiden prosentin palkkion yhteistoteutus-hankkeissa vähennettävistä hiilidioksidipäästöistä. Heinäkuussa 1999 hyväksytyyn uuden Maailmanpankin energiahankkeiden ympäristöstrategian mukaan pankki haluaa myös itse olla johtavassa asemassa päästökaupparjestelmässä, ja se onkin jo esitellyt ajatuksiaan maailmanlaajuisen hiilirahaston prototyypiksi (Prototype carbon fund eli PCF). Tällä hetkellä näyttää siltä, että Maailmanpankin tulkin mukaan jopa öljyputket ovat hankkeita, joiden rahoitus sopii hiilirahaston alaisuuteen.

Alle 9 % Maailmanpankin energialainoista menee energiahankkeisiin, joiden päämääränä on maaseudun köyhien auttaminen. Tšadin-Kamerunin öljyputkihankkeet on valittavasti vain yksi monista Maailmanpankin avulla toteutettavista energiahankkeista, jotka tosiasiasa köyhdyttävät köyhimpiä ihmisiä ja hyödyttävät korruptoituneita, epädemokraattisia hallituksia ja maailman suurimpia yrityksiä. Tämä siitä huolimatta, että Maailmanpankissa myönnetään ilmastonmuutoksen uhan suuruus ja se, että suurimmat haitat kohdistuvat köyhimpiin maihin ja ihmisiin.

Maailmanpankin tärkein pyrkimys näyttää olevan lainojen myymisen ja sen oman toiminnan pyrittäminen - hinnalla millä hyvänsä. Vastarinta kuitenkin kasvaa niin ruohonjuuritasolla kuin parlamenteissakin. Esimerkiksi Italian parlamentti vaati heinäkuussa 1999 Maailmanpankin energiahankkeisiin kohdistuvan lainoituksen ehtojen muuttamista ympäristöystävällisiksi. Myös Yhdysvalloissa kootaan laajaa rintamaa, joka tulee vaatimaan Maailmanpankkia luopumaan kaksoisroolistaan energiahankkeiden rahoittajana ja päästökauppihana.

Lähteet:

Breitkopf, Susanne. 17.9.1999: Mit der Weltbank in ein neues Ogoniland? Pressemitteilung. Urgewald.

Lammi, Harri. Suullinen tieto 21.3.2000.

Luonnonsuojelijat 9-10/1999: Bonnin kokous pohti pelisääntöjä päästövähennyksille. s. 16.

The World Bank and the G-7: Still Changing the Earth's Climate for Business 1997-1998. Sustainable Energy and Economy Network (Institute for Policy Studies, USA) and the International Trade Information Service (USA). Version 1.2, November 1998. <http://www.seen.org/>

Wysam, Daphne: World Bank: Profiting from pollution. San Jose Mercury News Perspective 22.11.1998.

JOUNI NISSINEN

TÄSSÄ RAPORTISSA ESITETYT KANNANOTOT OVAT KIRJOITTAJAN EIVÄTKÄ VÄLTÄMÄTTÄ EDUSTA KEPAN NÄKEMYSTÄ.

Pari aiheeseen liittyvää linkkiä:

Kansainvälisten Maan ystävien Tšad-Kamerun -aiheiset sivut:

<http://www.foe.org/international/worldbank/chadcameroon.html>

Maailmanpankin asemasta ilmastonmuutoksesta:

<http://www.seen.org/wbstill/index.html>

Maailmanpankin oma hankedokumentti:

<http://www.worldbank.org/pics/pid/td44305.txt>